

environment, that is in the process of using its resources and communication with virtual agents of socialization, occurring to a person at global Internet (primarily in the process of correspondence by e-mail, on forums, in chat rooms (referring to the form of IRC (Internet Relay Chat), blogs, web pagers, teleconferencing and online-games).

The article contains the investigation of the theoretical and methodological aspects of the social pedagogue's training, using the phenomenon of cybersocialization. It proves the necessity of analysis of the substantial and methodological components in professional socio-pedagogical training of the future teachers (specialists). It offers the experimental content, forms and methods in the form of special issues and tasks in educational disciplines «Pedagogics», «Social pedagogics», «Socialization».

The problem requires further research in the theoretical and practical training of the social pedagogue to work in a virtual space, the use of information and communication technologies in the work with different social groups and other areas of professional activity.

Key words: *socialization of the person, cybersocialization, the student youth, future social pedagog.*

УДК 314. 372. 43 + 373. 66

Т. В. Букій

Інститут проблем виховання НАПНУ

ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ

У статті висвітлено актуальність надання соціально-педагогічної допомоги та підтримки багатодітним сім'ям у діяльності соціального педагога. З'ясовано, що багатодітні родини перебувають у складних життєвих обставинах, які заважають такій сім'ї виконувати свої традиційні функції. Для вирішення їх проблем важливо, щоб соціальний педагог спирався на базові та специфічні принципи роботи, виконував свої функції та реалізовував їх у напрямках соціально-педагогічної роботи (діагностичний, організаційний, соціально-психолого-педагогічний, консультаційний, охоронно-захисний). Ми визначаємо зміст роботи соціального педагога з багатодітними сім'ями як систему знань, соціальних умінь і практичних навичок, що дозволяють йому ефективно вирішувати професійні завдання.

Ключові слова: *багатодітна сім'я, зміст, принципи, функції, напрями роботи соціального педагога із багатодітними родинами.*

Постановка проблеми. Сучасний складний політичний, економічний та соціальний стан у державі загострює всі кризові явища українського суспільства і, зокрема, сім'ї, як основи функціонування та життєзабезпечення держави. Один із його аспектів – демографічний – вимагає від держави й суспільства спільної роботи з підвищення соціального статусу інституту сім'ї та особливої його категорії – багатодітної родини.

Втрачені в Україні традиції багатодітності призвели до того, що сумарний показник народжуваності, тобто кількість дітей, що їх може народити кожна жінка впродовж усього репродуктивного періоду свого життя, зменшився з 1,9 у 1989 р. до 1,1 дитини у 2010 р. і продовжує падати. Зазначимо, що для розширеного відтворення населення необхідно, щоб цей показник становив 2,2 – 2,4 дитини. Якщо ж тенденція

до падіння популяції населення зберігатиметься й надалі, то вже до 2025 р. кількість населення України зменшиться до 25–30 млн. осіб.

На фоні низьких демографічних показників, загальнодержавної кризи сім'ї, орієнтації молодих українських сімей на малодітність і бездітність, актуальності набуває аналіз сучасних проблем багатодітних сімей в Україні та розробка необхідних змістових компонентів для продуктивної роботи соціальних педагогів з даною категорією сімей.

Згідно Закону України «Про охорону дитинства» багатодітна сім'я – це сім'я, у якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває в зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом із трьома і більше дітьми та самотійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання в загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, до закінчення навчальних закладів, але не довше, ніж до досягнення ними 23 років [3].

За даними соціологічних досліджень в Україні нараховується близько 396,2 тис. багатодітних родин, з них 298,4 тис. сімей мають по троє дітей, 63,9 тис. — по четверо, 33,9 тис. — по п'ятеро; майже 1,7 тис. сімей виховують по десятеро і більше дітей. У цілому частка багатодітних сімей в Україні становить близько 3 % від загальної кількості сімей, але в них проживає майже 17 % усього населення. Найбільше багатодітних родин налічується в Рівненській, Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській і Волинській областях. Характерною також є тенденція до зменшення кількості таких сімей в Україні, оскільки вони є найбільш уразливими в сучасних соціально-економічних умовах і близько 67% усіх багатодітних родин є малозабезпеченими [9]. У зв'язку з цим багатодітна сім'я не завжди самотійно знаходить вихід зі складних життєвих обставин і тому потребує професійної підтримки фахівців, серед яких вагоме місце належить соціальному педагогові.

На сьогодні соціально-педагогічна робота з багатодітною сім'єю є одним з основних напрямів професійної діяльності соціального педагога, що сприяє стабілізації сімейного способу життя, поліпшенню матеріального становища багатодітних родин, утвердженню сімейних цінностей у суспільстві, забезпеченню нормального сімейного виховання. Саме система допомоги багатодітним сім'ям як організація соціальної роботи в межах усієї держави й суспільства здатна створити сприятливі умови для успішного функціонування багатодітних сімей.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасні наукові дослідження сім'ї та сімейного виховання (Т. Алексеєнко, І. Зверєва, А. Капська, В. Кравець, Ж. Петрович, В. Постовий, І. Трубавіна та ін.) засвідчують багатоаспектність проблеми соціально-педагогічної допомоги різних спеціалістів і соціальних

педагогів багатодітній сім'ї, а саме: представництво інтересів сімей та дітей (Ж. Петрович, Т. Семигіна, В. Турський та ін.), зміст соціально-педагогічної роботи з різними типами сімей (М. Докторович, В. Костів, М. Докторович), технологій і напрямів професійної діяльності соціального педагога з сім'єю (Т. Алексеєнко, Л. Завацька, А. Капська, З. Кияниця, Г. Лактіонова, І. Пеша, Т. Семигіна, І. Трубавіна та ін.).

Але, незважаючи на значну кількість наукових робіт, проблема соціально-педагогічної підтримки та захисту саме багатодітних сімей є малодосліджуваною, що і стало предметом наших наукових пошуків. Тому, виходячи з актуальності і суспільного значення проблеми, ми визначили **мету статті**, а саме: на основі аналізу наукових джерел розкрити змістові аспекти діяльності соціального педагога з багатодітними сім'ями.

Виклад основного матеріалу дослідження. За умов демографічної кризи «цінність» багатодітних сімей для суспільства зростає, оскільки вони певною мірою гальмують процес депопуляції, а отже необхідна соціальна та економічна підтримка цих родин як на державному рівні, так і з боку територіальних громад, органів місцевого самоврядування тощо [11].

Закони України, нормативно-правові акти органів виконавчої влади, різноманітні проекти та програми становлять правову базу соціального захисту та підтримки сімей, у тому числі, багатодітних. Найважливішими з них слід зазначити такі: Закони України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 р. № 2811-XII, «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1 червня 2000 р. № 1768-III, «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV, «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III, «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III, Указ Президента України від 30 грудня 2000 р. № 1396/2000 «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних родин і неповних сімей», Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 13. 08. 08 № 3337 «Про єдиний облік багатодітних сімей в Україні» тощо.

Багатодітні родинні спеціалісти одностайно відносять до сімей «групи ризику», або таких, що опинились у складних життєвих обставинах. Як правило, ці сім'ї є економічно малозабезпеченими, мають неналежні житлово-побутові умови, особливо в тих випадках, коли батьки (один або обидва) непрацездатні або безробітні, відсутній один із батьків, низька заробітна плата батьків, у сім'ї є фізично або психічно хворі діти, лікування яких вимагає значних фінансових витрат.

Разом із тим, об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність багатодітної сім'ї такі обставини як: вживання алкоголю, наркотиків, низька загальна і гігієнічна культура, насильство щодо членів сім'ї, зневажливе ставлення та негативні стосунки у сім'ї, нехтування батьківськими обов'язками. Така сім'я у силу об'єктивних і суб'єктивних умов не виконує

своїх традиційних функцій (виховної, господарсько-економічної, рекреативної, комунікативної, емоційно-інтимної, психотерапевтичної тощо), що потребує ведення з нею вже корекційно-реабілітаційної роботи.

Спираючись на результати наукових досліджень і досвід роботи соціальних служб із різними типами сімей, ми можемо стверджувати, що більшості багатодітних родин потрібна саме соціально-педагогічна підтримка й допомога для того, щоб активізувати їх виховний потенціал у контексті ефективного виконання своїх функцій, і насамперед тих, які пов'язані з вихованням дітей. Важливо, щоб допомога й підтримка мали конкретний характер і давали гарні результати, оскільки загальновизнаним є, що сім'я – базова основа первинної соціалізації особистості. У родині дитина починає засвоювати суспільні норми, культурні цінності, здобуває комунікативні вміння й навички, досвід взаєморозуміння між людьми, обирає майбутній професійний шлях. Сім'я формує характер і моральний образ дитини, її ставлення до людей і навколишньої дійсності. Тому, суспільство повинне проявляти неабиякий інтерес до того, що відбувається в сім'ї, тим більше – багатодітній, надавати всебічну допомогу й підтримку сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах [5].

Вищезазначене коло проблем, з якими стикаються багатодітні сім'ї, досить широке й різноманітне. Для того, щоб надати їм кваліфіковану допомогу, соціальний педагог повинен визначити такі сім'ї та їхні проблеми, а також черговість надання допомоги в їх вирішенні відповідно до ступеня необхідності для кожної конкретної сім'ї, використавши відповідний зміст, технології, методи й форми роботи.

Як зазначають О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, для здійснення соціально-педагогічної підтримки й допомоги багатодітній родині, фахівець має спиратися на базові принципи, що сприяють формуванню потреби родини у прийнятті допомоги та активізації ролі сім'ї у вирішенні власних проблем, а саме: гуманізму, об'єктивності, системності, толерантності, конфіденційності, позитивного образу сім'ї, рівності, відповідальності, родиноцентризму тощо.

Крім того, робота соціального педагога з багатодітною сім'єю має будуватися на принципах, які допомагають конкретизувати надання допомоги: універсальності (потребує виключити дискримінацію при наданні соціальної допомоги сім'ям за будь-якими ознаками ідеологічного, політичного, релігійного, расового, національного, вікового тощо характеру); охорони соціальних прав (надання допомоги сім'ї не може бути зумовлене вимогою до неї відмовитися від своїх соціальних прав або від їх частини. Наприклад, не можна зв'язувати допомогу, що надається багатодітній сім'ї, із вимогою до неї обмежити свою дітородну активність); соціального реагування (усвідомлення необхідності вживати

заходів щодо виявлених соціальних проблем сім'ї, діяти згідно індивідуальної ситуації конкретної багатодітної сім'ї); профілактичної спрямованості (забезпечення соціальної профілактики сімейного неблагополуччя, здійснення системи заходів, щодо запобігання аморальної та протиправної поведінки батьків і дітей; вживання системи правових, соціально-психологічних, медичних заходів із профілактики сімейного неблагополуччя, конфліктів, стресових ситуацій тощо); клієнтоцентризму (визнання пріоритету прав сім'ї в усіх випадках, окрім тих, де це суперечить правам та інтересам інших людей); опори на власні сили (підкреслюється суб'єктивна роль сім'ї, її активна позицію у вирішенні власних проблем); максимізації соціальних ресурсів (залучення інших спеціалістів та служб для допомоги родині).

Для оптимізації життєдіяльності багатодітної сім'ї соціальний педагог повинен виконувати такі **функції**: діагностична (вивчення індивідуальних та специфічних особливостей сім'ї, виявлення її потенціалу за допомогою спеціальних методик); охоронно-захисна (правова допомога сім'ї, забезпечення її соціальних пільг, свобод та прав); організаційно-комунікативна (структурування, планування, розподіл видів професійної діяльності та координація роботи з різними соціальними інститутами; налагодження взаємодії суб'єктів та об'єктів соціально-педагогічної роботи, а саме між сім'ями та іншими соціальними групами, організаціями, спонсорами, волонтерами тощо); соціально-психолого-педагогічна (просвіта членів сім'ї з питань психологічного та педагогічного характеру, надання невідкладної психологічної допомоги членам родини, профілактична підтримка й патронаж сімей); прогностична (моделювання ситуацій і розробка спеціальних програм надання адресної допомоги; передбачення результатів зусиль соціального педагога щодо змісту його діяльності); координаційна (встановлення й підтримання зусиль об'єктів соціально-педагогічної допомоги сім'ї та дітям, відповідних відділів органів внутрішніх справ, соціальних педагогів освітніх закладів, центрів і служб); попереджувально-профілактична (виявлення причин соціальної нестабільності серед різних соціальних груп та осіб і запобігання їй в подальшому); корекційно-реабілітаційна (робота щодо вдосконалення, зміни особистісних якостей кожного члена родини, особливостей їх життєдіяльності); соціально-терапевтична (спрямована на вчасне вирішення кризових ситуацій сім'ї) тощо [1; 6; 7].

Для того, щоб соціальні педагоги й соціальні працівники могли надавати більш ґрунтовну допомогу багатодітній сім'ї, необхідно визначити, до якого виду вона належить. Так, І. Д. Зверева та Г. М. Лактіонова розрізняють такі види багатодітних сімей:

1. Сім'ї, у яких батьки люблять своїх дітей і свідомо хотіли їх мати. У цих сім'ях дитина – одна з основних життєвих цінностей, і батьки роблять

усе від них залежне, щоб їх дітям жилося краще.

2. Сім'ї, у яких батьки свідомо не прагнули мати багато дітей. Третя та наступна дитина могли з'явитись у них головним чином через відсутність планування сім'ї (випадкова багатодітність). Такі сім'ї можуть сформуватися, наприклад, у результаті народження двійні чи трійні, через боязнь перервати вагітність, лікарську заборону на аборт за станом здоров'я матері, відмови від абортів та засобів контрацепції через релігійні переконання.

3. Сім'ї, утворені в результаті об'єднання двох неповних сімей (у кожній із яких уже були діти), або сім'ї, які утворилися в результаті другого чи наступного шлюбів матері чи батька, у яких народилися нові спільні діти.

4. Сім'ї, у яких народження великої кількості дітей можна вважати проявом неблагополуччя. Діти тут часто є засобом для отримання різного роду пільг і благ. Крім того, у більшості випадків у таких сім'ях сама поява дітей на світі є наслідком невпорядкованих статевих відносин у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння [8]. Кожен із зазначених видів багатодітної сім'ї потребує різних видів надання допомоги.

Здійснивши узагальнюючий аналіз різних наукових джерел, ми виділяємо такі **напрями роботи соціального педагога з багатодітними сім'ями**, які ми представили у вигляді таблиці (Табл. 1).

Таблиця 1

Напрями роботи соціального педагога із багатодітними сім'ями

Напрями роботи соціального педагога	Зміст роботи
1. Діагностичний	<ul style="list-style-type: none"> - заповнення соціально-педагогічного (соціально-демографічного) паспорта мікрорайону; - вибір ефективних способів взаємодії з родиною; - використання різних форм і методів роботи із багатодітними сім'ями (семінари, лекторії, бесіди, анкетування; метод оцінки потреб дітей у сім'ї; ведення випадку; кризове втручання; аналіз відомостей з офіційних джерел, включене спостереження, ділові ігри, круглі столи, клуби, індивідуальні консультації, сімейні вечори, сімейні свята, розважальні сімейні ігри, конференції, вікові об'єднання, дні відкритих дверей у школі, підготовка інформаційних стендів для багатодітних батьків, фестивалі сімейної творчості, шкільні дискусії тощо) для надання необхідної соціально-педагогічної допомоги та підтримки
2. Організаційний	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення організації зустрічі батьків із різними фахівцями (психологами, медичними працівниками, юристами та правоохоронцями тощо) з вирішення різноманітних проблем; - створення сімейних клубів спілкування, шкіл сімейного життя; - організація різних форм і видів дозвіллевої діяльності в навчальних закладах, або ж за місцем

	<p>проживання (гуртки творчості, секції, групи за інтересами);</p> <ul style="list-style-type: none"> - організація системи додаткової соціальної та допрофесійної освіти дітей старшого шкільного віку та підлітків із багатодітних сімей (заняття з психології, планування кар'єри, профорієнтаційні заняття, тренінги спілкування та самопізнання, заняття з навчання раціонального використання часу та з організації домашнього господарства, залучення до проведення акцій щодо організації здорового способу життя); - організація та залучення дітей і батьків із багатодітних сімей до спільного проведення дозвілля; - проведення благодійних акцій по збору коштів і речей для багатодітних сімей; - проведення семінарів, з'їздів, науково-практичних конференцій щодо актуальних проблем сучасності, де можуть брати участь педагоги, психологи, медичні працівники, працівників правоохоронних закладів тощо
3. Соціально-психолого-педагогічний	<ul style="list-style-type: none"> - педагогічна та психологічна допомога й підтримка батьків (педагогічний всеобуч, підвищення педагогічної та загальної культури батьків); - проведення сімейного психологічного консультування щодо корекції сімейних відносин; - допомога батькам у виборі форм і методів впливу на дітей під час статевого дозрівання, налагодження взаємовідносин у даний період, підбір спеціальної літератури з даних проблем; - надання психологічної допомоги матерям та іншим членам багатодітної родини; - налагодження сприятливого психологічного мікроклімату в сім'ях; - надання інформації стосовно роботи «Телефону довіри»; - надання допомоги дітям, під час труднощів у навчанні, у виборі правильного напрямі в спілкуванні з однолітками, навчання різним способам підвищення самооцінки; - соціально-педагогічна та психологічна робота з членами родини під час кризових періодів тощо
4. Консультаційний	<ul style="list-style-type: none"> - надання консультативної допомоги батькам і дітям з різноманітних питань (виховання дітей, взаємовідносин у сім'ї, організації відпочинку та спільного дозвілля, стану здоров'я тощо); - роз'яснити батькам про шкоду фізичного покарання та його наслідки, застосування авторитарного стилю у взаємовідносинах, про можливі наслідки та інші варіанти виховання дітей; - допомога в подоланні непередбачуваних складних життєвих ситуацій;

	<ul style="list-style-type: none"> - допомога батькам (особливо матері) у працевлаштуванні, відкритті власних справ; - посередництво у здобутті професійних навичок дітьми з багатодітних сімей (направлення їх на виробництво, школи підготовки та ін.), допомога у працевлаштуванні підлітків та найстарших дітей
5. Охоронно-захисний	<ul style="list-style-type: none"> - інформування членів багатодітних сімей про роботу різних соціальних, психологічних, медичних, правових служб допомоги й підтримки; - захист прав та інтересів членів багатодітних сімей; - правова просвіта й підтримка багатодітних сімей, забезпечення їй соціальних гарантій, створення умов для реалізації її прав і свобод; - допомога в отриманні різних пільг і соціальних послуг, надання інформації про інші види допомоги й соціальні гарантії тощо

У своїй діяльності соціальний педагог велику увагу має приділяти дітям із багатодітних сімей, оскільки вони є найбільш уразливими під час складних життєвих обставин. Їм потрібно повідомити про діяльність різноманітних служб підтримки й допомоги для людей у будь-яких складних ситуаціях, номери «Телефону довіри» для дітей, підлітків і молоді, екстреної психологічної допомоги, телефони різних служб і центрів. Наприклад: телефони та адреси міжшкільного центру соціально-психологічної допомоги; психологічного центру допомоги дітям і підліткам; центру соціально-педагогічної реабілітації; центру сім'ї та дитинства; центру допомоги дітям, постраждалим від насильства тощо. Соціального педагога повинен забезпечити соціальний захист, соціально-педагогічну підтримку дитини чи сім'ї в цілому, сприяти в наданні їм педагогічної, соціальної, медичної, психологічної допомоги, допомоги в організації навчання, адаптації в суспільстві, виходу зі складних життєвих обставин.

Для успішної роботи з багатодітними сім'ями, як було зазначено вище, соціальному педагогу необхідно взаємодіяти з фахівцями, службами та організаціями, у сферу професійної діяльності яких входить допомога багатодітним сім'ям та дітям (служби соціального забезпечення, профспілки, різні громадські та державні організації, фонди тощо). Це: територіальні служби по здійсненню соціальної допомоги сім'ям, а також місцева адміністрація; пологові будинки, жіноча консультація, інші медичні заклади; юридичні та правозахисні організації, правоохоронні органи (міліція, суд, прокуратура); освітні та виховні заклади; заклади та служби психолого-педагогічної допомоги та корекції, служба екстреної психологічної допомоги «Телефон довіри»; благодійні організації, різноманітні фонди, спонсори, служби опіки, суспільні організації, профсоюзні органи; корекційно-реабілітаційні центри тощо.

На основі аналізу, систематизації та узагальнення наукової

літератури, досвіду роботи соціальних служб ми визначаємо **зміст роботи соціального педагога з багатодітними сім'ями** як систему знань, соціальних умінь і практичних навичок, що дозволяють йому ефективно вирішувати професійні завдання. Його складовими є: знання принципів роботи соціального педагога з багатодітними сім'ями; знання нормативно-правових документів щодо соціального захисту, соціальних послуг, підтримки й допомоги багатодітним сім'ям; знання сутності, видів, причин виникнення, основних проблем багатодітних сімей; знання технологій, форм, методів роботи з багатодітними сім'ями.

Зміст роботи соціального педагога з багатодітними сім'ями ми представили у вигляді такої схеми [Схема 1]:

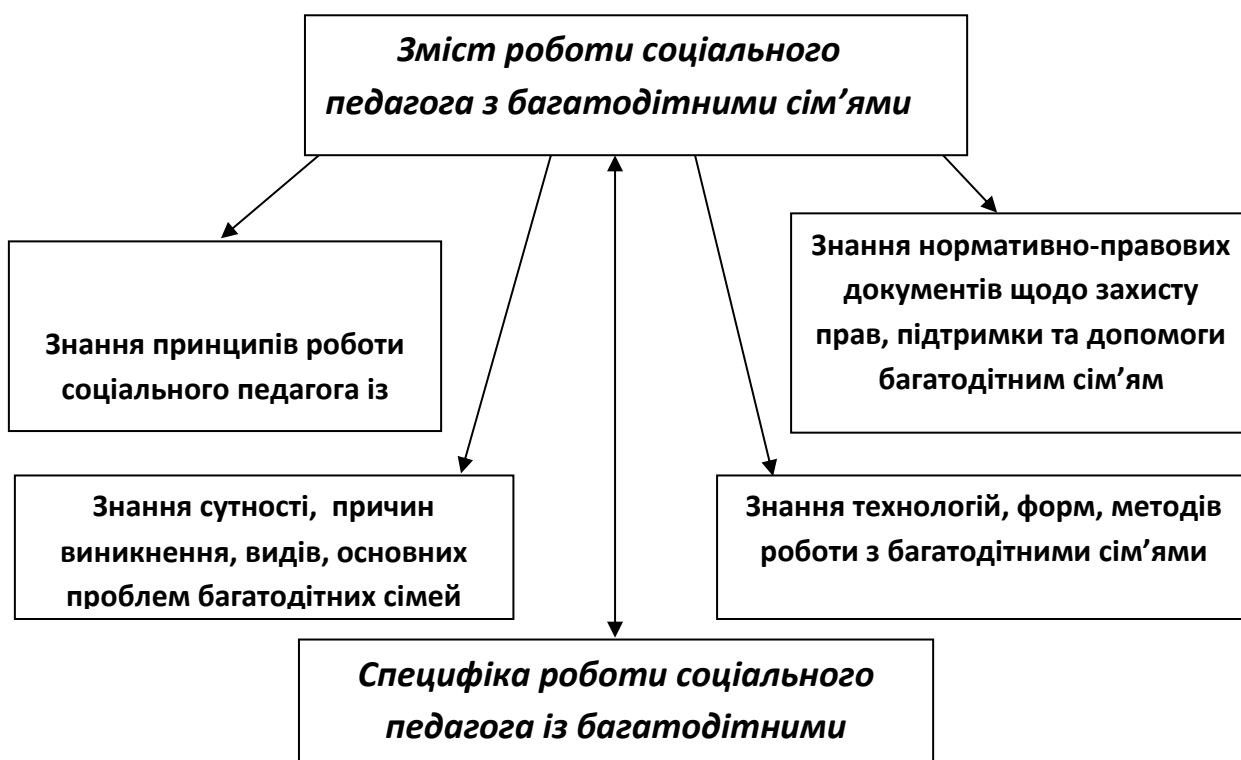

Схема 1. Зміст роботи соціального педагога із багатодітними сім'ями

У практиці соціально-педагогічної роботи з багатодітною родиною пріоритетними також є її позитивна спрямованість, розкриття та приведення в рух сутнісних сил самої сім'ї, реалізація її активної суб'єктної позиції. Багатодітні сім'ї, яким необхідна допомога соціального педагога, самі можуть стати *суб'єктами* боротьби зі складними життєвими ситуаціями. Ефективність даної діяльності може підвищитися при об'єднанні їх у групи. Такі об'єднання (співтовариства) створюються або на основі спільної проблеми, або ж на територіальній основі (проживання на одній вулиці, сусідські взаємини).

Шляхом об'єднання в такі співтовариства, члени груп, а саме багатодітних сімей, вирішують одразу декілька аспектів їх проблем, а саме: донесення до суспільства своїх потреб і специфічних інтересів та, у

подальшому, можливе його залучення до вирішення їх проблем; повідомлення про особливе становище багатодітних сімей у сучасному суспільстві; отримання допомоги та реальної підтримки від об'єднання в цілому або від окремих його членів; задоволення потреби у спілкуванні, обміні досвідом і позитивними шляхами вирішення життєвих труднощів. Фахівці повинні не тільки взаємодіяти з такими групами, але також проявляти ініціативу в їх створенні та організації. У деяких випадках це може бути єдиним шляхом, що може допомогти подолати кризові явища в багатодітних родинах.

Висновок та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, соціально-педагогічна допомога та підтримка багатодітної родини повинна базуватися на глибокому знанні специфіки цієї категорії сімей. Проблеми, які характерні для сучасної багатодітної сім'ї, зумовлюють необхідність надання їй своєчасної допомоги з боку держави й суспільства.

Виходячи з вищевикладеного, соціальний педагог, який працює з багатодітною сім'єю, є координатором усієї сукупності соціально-педагогічної підтримки, яка повинна сприяти позитивним змінам і налагодженню нормальної життєдіяльності багатодітної сім'ї всіма можливими засобами. Поряд із цим ми розуміємо, що в перспективі кожна багатодітна сім'я, яка потрапила у складні життєві обставини та скористалася допомогою соціального педагога, повинна перерости з пасивного об'єкта соціальної роботи в активного суб'єкта, який здатен самостійно запобігати виникненню можливих проблем, або ж успішно їх долати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : [навчальний посібник (для студентів вищих навчальних закладів)] / О. В. Безпалько. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 208 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [за заг. ред. проф. І. Д. Звереві]. — Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. — 536 с.
3. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
4. Рамазанов Ш. Аналіз сучасної демографічної ситуації в Україні та перспективи її розвитку [Електронний ресурс] / Ш. Рамазанов. — Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1832/103/32>.
5. Саленко Н. Дом с большой буквы: Как повысит статус многодетной семьи? / Н. Саленко // Социальная педагогика. — 2004. — № 3. — С. 68–77.
6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / [за заг. ред. проф. І. Д. Звереві]. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.
7. Соціальна педагогіка : [підручник] / [за ред. проф. А. Й. Капської]. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 488 с.
8. Соціальна робота в Україні : [навч. посібник] / за заг. ред.: І. Д. Звереві, Г. М. Лактіонової. — К. : Наук. світ, 2003. — 233 с.
9. Соціальний захист та підтримка багатодітних сімей (стаття 2 липня 2014 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

10. Трубавін І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : [навч. посібник] / І. М. Трубавіна. – К., 2003. – 132 с.

11. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями : [науково-методичний посібник для студентів ВНЗ] / А. Й. Капська, Н. С. Олексюк, С. М. Калаур, З. З. Фалинська. – Тернопіль : Астон, 2010. – 304 с.

12. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні / Ін-т демографії та соц. досліджень НАНУ; Укр. центр соц. реформ. – К. : АДЕФ-Україна, 2008. – 258 с.

РЕЗЮМЕ

Букий Т. В. Содержательные аспекты работы социального педагога с многодетными семьями.

В статье раскрыта актуальность предоставления социально-педагогической помощи и поддержки многодетным семьям в деятельности социального педагога. Выяснено, что многодетные семьи находятся в сложных жизненных обстоятельствах, которые мешают выполнять свои традиционные функции. Для помощи в решении их проблем важно, чтобы социальный педагог опирался на базовые и специфические принципы работы, выполнял свои функции и реализовывал их в направлениях социально-педагогической работы (диагностический, организационный, социально-психолого-педагогический, консультационный, охранно-защитный). Мы определяем содержание работы социального педагога с многодетными семьями как систему знаний, социальных умений и практических навыков, позволяющих ему эффективно решать профессиональные задачи.

Ключевые слова: многодетная семья, содержание, принципы, функции, направления работы социального педагога с многодетными семьями.

SUMMARY

Bukii T. The content aspects of the work of the social pedagogue with many-children families.

The article uncovers the relevance of providing socio-pedagogical assistance and support of many-children families in the work of social pedagogue. It was found out that large families in today's unfavorable situation in Ukrainian society are in difficult life situations. There is an adverse psychological climate in the family, neglect of parental duties, negative relationships in the family and so on that prevents this family to perform their traditional functions. To activate the educational potential of large families and assistance in solving their problems is important that help and support have professional content. For this social pedagogue should be guided both by the basic principles (humanity, objectivity, consistency, tolerance, privacy, positive image of the family, equality, responsibility, human-centrism) and the specific (universality, protection of social rights, social response, preventive determination, self-reliance of the family, maximization of social resources) principles of work.

For the optimization of life activity of a many-children family the social pedagogue should perform the following functions: diagnostic, security and protective, organizational and communicative, social, psychological, educational, predictive, coordination, warning and prevention, correction and rehabilitation, socio-therapeutic. These functions the social pedagogue realizes in such directions of social and educational work with large families: diagnostic, organizational, social, psychological, educational, consulting, security and protective. Based on the analysis, systematization and generalization of the research literature, social services experience, we define the content of work of the social pedagogue with large families as a system of knowledge, social skills and practical skills that allow him to effectively solve professional tasks. Its components are: knowledge of the principles of work of the social

pedagogue with large families; knowledge of legal documents on social protection, social services, support and assistance to large families; knowledge of the nature, types, causes, the basic problems of large families; knowledge of technologies, forms and methods of working with large families. In this way, socio-pedagogical assistance and support of many-children families should be based on a thorough knowledge of the specifics these categories of families. Problems which characterize modern large family cause the need for its timely assistance from the state and society. Proceeding from the above, the social pedagogue who works with large families is a coordinator of the totality of social and educational support that should promote positive changes and establishing normal life of a large family by all possible means.

Key words: *many-children (large) family, content, principles, functions, directions of work of the social pedagogue with large families.*